

ЩЕБЕТЮК
Наталія Борисівна,
канд. іст. наук, завідувач сектора
удосконалення інформаційно-
бібліотечного супроводження
наукового забезпечення АПК
ДНСГБ УААН

(м. Київ)

ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ РОЗРОБОК
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ
(1956-1962 рр.)

Розглянуто окремі аспекти впровадження результатів наукової діяльності, розробки і впровадження науково обґрунтованої системи ведення господарства відповідно до природно-кліматичних та економічних умов господарювання в Україні у другій половині 50-х рр. ХХ ст.

Рассмотрены отдельные аспекты внедрения результатов научной деятельности, разработки и внедрения научно обоснованной системы ведения хозяйства в зависимости от природно-климатических и экономических условий хозяйствования на Украине во второй половине 50-х гг. ХХ ст.

The separate aspects of the introduction results of scientific activity, the development and introducing of the scientifically substantiated system of conducting economy in depending on the natural climatic and economic conditions of management in Ukraine in the second-half of the 50 years of the XX century has been examined.

Подальші розробки пріоритетних напрямів розвитку наукових досліджень з найважливіших проблем аграрного сектору народного господарства України актуалізували потребу в ґрунтовному вивченні, об'єктивному переосмисленні та аналітичному узагальненні історії аграрної науки.

Відомо, що цінність науково-дослідницької діяльності полягає в тому, що її результати знаходять своє втілення у практиці виробництва. Впровадження наукових розробок у виробництво є однією з важливих складових науково-дослідної діяльності, її кінцевим результатом. Як засвідчують архівні матеріали, план впровадження науковими установами АН УРСР у виробництво закінчених досліджуваних тем у 1956 р. було виконано лише частково, що

стосувалося й сільськогосподарської галузі [1]. Дослідженням встановлено, що цей важливий процес активізувався після реорганізації структури сільськогосподарської науки, зокрема, створення Української академії сільськогосподарських наук.

Згідно з наказом МСГ УРСР у листопаді-грудні поточного року обласні державні сільськогосподарські дослідні станції звітували про виконання планів наукових досліджень і планів впровадження досягнень науки й передової практики протягом року й обговорювалася тематика наукових робіт і планів впровадження на перспективу [2]. Директори науково-дослідних інститутів, зональних і спеціалізованих дослідних станцій звітували про виконання наукових програм на виробничих нарадах обласних управлінь сільського господарства і обласних управлінь радгоспів тих зон, які обслуговував науково-дослідний інститут чи станція, та в головних управліннях Міністерства сільського господарства, з якими інститути уклали договори на проведення наукових досліджень у даному році. Контроль за виконанням цього наказу покладался на Управління науково-технічного співробітництва і сільськогосподарської пропаганди МСГ УРСР (М.Д. Бітюков).

Детально розглянути діяльність Відділень Української академії сільськогосподарських наук щодо впровадження досягнень науки у сільськогосподарське виробництво дозволяють звітні матеріали на прикладі 1960 р., коли науково-дослідні установи УАСГН впроваджували у виробництво понад 370 пропозицій, у тому числі 93 пропозиції згідно з планом, затвердженим МСГ УРСР [3, с. 71-75].

У галузі *землеробства* науково-дослідними та навчальними установами Відділення землеробства впроваджувалось у виробництво понад 220 заходів, в тому числі 23 пропозиції було включено до плану впровадження по МСГ УРСР. Для підвищення врожайності сільськогосподарських культур вчені УНДІ фізіології рослин запропонували застосовувати марганець як мікродобриво та надали допомогу в організації виробництва марганізованого гранульованого суперфосфату. У 1960 р. в Україні було внесено 212 тис. г марганізованого

гранульованого суперфосфату на площі 2,2 млн. га. Середній за три роки приріст урожаю цукрових буряків від застосування марганізованого гранульованого суперфосфату становив 19 ц/га, а зернових культур – 1,1 ц/га. Завдяки цьому чистий прибуток господарств від вирощування цукрових буряків зріс (у розрахунку на 1 га) на 46,9 крб., зернових – на 5,9 крб. і хмелю – на 193,8 крб. (у новому масштабі цін).

Широко впроваджувався висів однонасінних цукрових буряків: у 1960 р. під ними в Україні було зайнято 375 тис. га, що дало змогу заощадити 3,5 млн. людино-днів. Квадратний і квадратно-гніздовий спосіб вирощування цукрових буряків застосовувався на площі 1,2 млн. га, завдяки цьому в господарствах заощаджено понад 10,7 млн. людино-днів і додатково зібрано врожай буряків близько 2,7 млн. т.

Було удосконалено систему боротьби з буряковим довгоноси́ком за допомогою гептахлору, який вноситься в ґрунт, та малооб'ємного авіаційного обприскування посівів цукрових буряків емульсією поліхлорпімену і ДДТ. Застосування цієї системи в 1960 р. на площі понад 590 тис. га сприяло економії витрат отрутно́ї рідини близько 15 тис. т, продуктивність роботи літаків була підвищена на 30%, а суми грошових витрат зменшені на 4,0 млн. крб.

Крім того, було розроблено і подано Міністерству сільського господарства УРСР та урядовим органам пропозиції щодо: впровадження у колгоспах і радгоспах обґрунтованих сівозмін; ефективного використання органічних і мінеральних добрив; впровадження сумісних, післяжнивних та післяукісних посівів кормових культур; формування й обрізування виноградних кущів; збільшення валових зборів зерна; боротьби з ерозією ґрунтів; підвищення культури землеробства; поліпшення насінництва картоплі, зернових, зернобобових і олійних культур та багаторічних трав.

Науковці Відділення землеробства активно здійснювали пропаганду досягнень науки і досвіду передовиків сільського господарства. Наприклад у 1960 р. вийшли з друку п'ять монографій, 22 наукові праці та багато іншої друкованої продукції. Було організовано й проведено 365 різних курсів і

семінарів, 184 конференції, 1486 екскурсій, 84 виставки, 2880 інструктажів і консультацій, підготовлено 310 рецензій та прочитано 2516 лекцій,

У галузі *тваринництва* з метою впровадження у виробництво установами Академії було подано 38 пропозицій, з них 30 включено до плану впровадження МСГ УРСР. Запроваджувалося міжпорідне схрещення в скотарстві, свинарстві, будувались механізовані широкогабаритні пташники.

Вчені надавали допомогу колгоспам і радгоспам в організації згодовування синтетичної сечовини великій рогатій худобі і вівцям. Так, наукові працівники УНДІ тваринництва степових районів ім. М.Ф. Іванова “Асканія-Нова” здійснювали керівництво цією роботою в 93 господарствах шести південних областей України.

Протягом 1960 р. було штучно запліднено 5895,9 тис. корів і телиць при плані 5764,6 тис. (101,72%), у тому числі сім'ям елітних плідників запліднено 5238,0 тис. голів, або на 1431,5 тис. більше, ніж у 1959 р. Також розпочато впровадження штучного запліднення свиней, найпродуктивніше ця робота була здійснена в господарствах Вінницької, Херсонської і Миколаївської областей.

Запропонований УНДІ експериментальної ветеринарії лабораторний метод діагностики чуми свиней застосовувався у ветеринарних лабораторіях 17 областей. Аерогенним методом вакцинації проти чуми птиці в 1960 р. вакциновано в Харківській області близько 166,5 тис. голів птиці.

У галузі *механізації і електрифікації сільського господарства* в 1959 р. впроваджувалося у виробництво 72 пропозиції, з яких 5 були включені до плану МСГ УРСР. Решта пропозицій впроваджувалась у виробництво через Держплан УРСР, обласні управління сільського господарства та інші установи. Держплан УРСР включив до серійного виробництва 6 конструкцій машин і пристосувань, які були виготовлені у 1959 р. невеликими серіями (картоплезбиральна машина КДН-2, транспортер для виймання силосу, коноплезбиральний комбайн КУК-5 та інші) [4, с. 15].

У 1960 р. наукові установи Відділення механізації та електрифікації сільського господарства впроваджували у виробництво 91 пропозицію, з яких

13 було включено до плану впровадження МСГ УРСР. Вийшли з друку 5 наукових праць (59 друк. арк.), 3 монографії, 16 підручників і довідників, 35 брошур та інструкцій, 203 наукові та науково-популярні статті, прочитано 860 лекцій, проведено 360 бесід і 5 науково-технічних конференцій.

В галузі *лісівництва, гідротехніки та меліорації* впроваджувалося у виробництво 22 пропозиції, з них найважливіші: спосіб захисного залісення пісків південних арен на основі глибокого розпушування їх та комплексної механізації трудомістких робіт (Нижньодніпров'я, Луганська, Дніпропетровська області); метод масової гібридизації тополі, агротехніка вирощування сіянців тополі; техніка підгрунтового зрошення шляхом підведення ґрунтових вод з відкритих каналів (6 тис. га); полив за допомогою дощувальних машин ДДА-100М (21,5 тис. га); принципи реконструкції сітки зрошувальних каналів для дощування машинами ДДА-200М і для переходу на групове дощування ними (1 тис. га); технічні умови і технологія закладання кротового дренажу (30 тис. га).

В галузі *економіки і організації сільськогосподарського виробництва* у 1960 р. впроваджувалися заходи щодо освоєння колгоспами і радгоспами науково обґрунтованих систем ведення господарства, нової системи обліку, грошової оплати праці, технічно обґрунтованих норм виробітку, внутрішньогосподарського розрахунку в колгоспах. Відділення значну увагу приділяло впровадженню поглибленої спеціалізації сільського господарства у відібраних для цієї мети 43 районах різних областей України, закріпивши за кожним науково-дослідну або навчальну установу.

На виконання постанови Ради Міністрів УРСР про перехід усіх колгоспів з 1 січня 1960 р. на нову систему обліку науковці-економісти опрацювали інструкцію стосовно впровадження нової системи обліку, відповідну документацію, надали допомогу в підготовці колгоспних бухгалтерів. Учені УНДІ економіки і організації сільського господарства опрацювали більш досконалу тарифікацію робіт, розцінки та методи матеріального заохочення колгоспників при грошовій оплаті. Багатьом колгоспам різних природно-

економічних зон країни надавалася безпосередня допомога в запровадженні грошової оплати. Також було розроблено методичку технічного нормування робіт у колгоспах, яку схвалено Науково-технічною радою МСГ УРСР, опрацьовані методичні вказівки, положення і форми, необхідні для впровадження внутрішньогосподарського розрахунку в колгоспах.

Досліджено, що у 1961 р. досягнення науки й передового досвіду впроваджувались у виробництво значно краще, ніж у попередні роки. Кукурудзу було висіяно гібридним насінням першого покоління на площі 5275 тис. гектарів, випробовувались нові сорти сильних пшениць: Миронівська 264, Безоста 1, Харківська 4 – засіяно понад 500 тис. гектарів. Сорти однонасінних цукрових буряків вирощували на площі понад 410 тис. гектарів. Аміачну воду застосовували на площі 382 тис. га, якій надавали перевагу над твердими азотними добривами [5, с. 10].

Вчені склали карти вмісту мікроелементів у ґрунтах України, що сприяло ефективному використанню в господарствах мікродобрив. Розширено дослідження впливу білків і нуклеїнових кислот, ферментів, гормонів на ріст активуючих речовин, які посилюють імунітет в організмі тварин і рослин. Узагальнено передовий досвід і нові методи осушення й освоєння торф'яних боліт, які використовувалися під різні сільськогосподарські культури на великих площах у західних областях і поліських районах.

Діяльність у напрямі пропаганди і впровадження досягнень науки і передового досвіду науковці здійснювали у різноманітних напрямках досить ефективно. Однією з форм вивчення досягнень науки та практики стали школи передового досвіду. В Україні діяло понад 13 тис. таких шкіл, де навчалося 498 тис. чоловік [5, с. 7].

З 1960 р. розпочалося проведення наукових досліджень за договорами, що уклалися між науково-дослідними установами і господарствами. Така співпраця сприяла налагодженню зв'язків між наукою і практикою, науковці отримували додаткові кошти на здійснення досліджень, а господарства – вирішення найактуальніших для них питань. Так, УНДІ виноградарства і

виноробства ім. Таїрова на 1961 рік погодив тематику з радгоспами і винрадгоспами на 620 тис. крб. і уклав договори на суму 300 тис. крб.; Інститут рибного господарства погодив тематику з раднаргоспами та трестами на 364 тис. крб. і уклав договори на суму 109 тис. крб. [6].

Урядом вживалися заходи з метою поліпшення справ у тваринницькій галузі, зокрема її механізації, яка в досліджуваний період знаходилася в досить занедбаному стані. За розпорядженням уряду, в 1960 р. було створено 3 підкомісії, які займались підготовкою пропозицій до активного впровадження комплексної механізації у тваринництві. Кожній підкомісії відводились конкретні завдання з розробки технологій усіх процесів виробництва: транспортування, переробка кормів і повна комплексна механізація усіх робіт на тваринницьких фермах (I підкомісія); підготовка пропозицій щодо розміщення виробництва машин та обладнання по окремих заводах, розрахунки потреби металу та інших матеріалів, джерела їх покриття, створення нових конструкторських бюро і координація робіт СКБ з проектування сільськогосподарських машин (II підкомісія); підготовка пропозицій з будівництва нових типів тваринницьких приміщень, розробка проектів будівництва приміщень з урахуванням нових конструкцій машин і нових способів утримання тварин (III підкомісія) [7].

Знайшов поширення передовий досвід механізаторів тракторної бригади колгоспу ім. XX з'їзду КПРС Ново-Українського району Кіровоградської області, яку очолював двічі Герой Соціалістичної Праці О.В. Гіталов. У стилі радянських часів розгорнувся “масовий рух за комплексну механізацію просапних культур” [8, с. 10]. У тваринницькій галузі використовувався досвід доярки Героя Соціалістичної Праці М.Х. Савченко, свинарки О.Є. Люскової, колгоспу “Всесвітній Жовтень” Чернігівського району [9; 10].

Вивчався досвід Сталінської державної сільськогосподарської дослідної станції, на яку для проведення наукових досліджень було запрошено спеціалістів, які безпосередньо працювали в колгоспах, радгоспах і сільськогосподарських органах. Співробітники станції розробили програми

робіт, методика дослідження для здійснення методичного керівництва, закріпили за запрошеними науковими працівниками станції [11]. Проведення науково-дослідної роботи агрономами, зоотехніками, ветлікарями, інженерами та іншими спеціалістами, які безпосередньо працювали в колгоспах і радгоспах за тими темами, що відповідали потребам їхніх господарств, уможливило поєднання науково-дослідної роботи із запитами виробництва, вивчення і впровадження нових прийомів і заходів та допомагало спеціалістам сільського господарства підвищити свою кваліфікацію.

Комплексною проблемою для усіх Відділень Академії була розробка і впровадження науково обґрунтованих систем ведення господарства в колгоспах і радгоспах відповідно до особливостей ґрунтово-кліматичних і економічних зон України, які різнилися умовами сільськогосподарського виробництва, різною структурою посівних площ і структурою поголів'я тварин, різним рівнем урожайності, затрат праці і засобів на одиницю продукції.

Система ведення сільського господарства охоплює спеціалізацію і поєднання галузей господарства, систему землеробства, тваринництва, кормовиробництва, розвитку допоміжних сільськогосподарських галузей і підприємств, енергоресурсів і механізації виробничих процесів, організації праці в господарствах, фінансування виробництва, а також надходження й розподіл продукції та коштів, обсяг і склад капіталовкладень, систему внутрішньогосподарського планування й обліку, синтетичні показники економічної діяльності господарства.

Основними складовими системи ведення господарства є система землеробства з кормовиробництвом і система тваринництва.

Система землеробства складається з комплексу агротехнічних і організаційно-господарських заходів, що визначають порядок використання землі для виробництва продукції рослинництва і способи регулювання умов щодо збереження й підвищення родючості усіх різновидів ґрунту.

Система тваринництва – це комплекс організаційно-господарських і зоотехнічних заходів щодо раціонального поєднання галузей тваринництва,

застосування нових прийомів відтворення, вирощування, годівлі й утримання поголів'я, спрямованих на підвищення продуктивності й збільшення виробництва обсягів продукції.

Важливим показником ефективної системи ведення господарства є її економічне обґрунтування, що включає економічну оцінку земельних угідь, систем землеробства і тваринництва в поєднанні з окремими агрономічними і зоотехнічними заходами, системи машин, здійснення спеціалізації галузей; собівартість сільськогосподарської продукції, матеріальну зацікавленість працівників у результатах своєї роботи, питання організації й оплати праці та підвищення її продуктивності.

Отже, під науково обґрунтованою системою ведення сільського господарства слід розуміти впровадження в кожному колгоспі й радгоспі сукупності організаційно-економічних і агрозоотехнічних заходів, спрямованих на збільшення виробництва валової і товарної продукції з розрахунку на 100 га земельних угідь при раціональному використанні природно-господарських умов, найменших затратах праці та засобів на виробництво одиниці продукції, а також при підвищенні продуктивності й оплати праці.

Для ефективного опрацювання і впровадження у кожному господарстві науково обґрунтованої системи ведення господарства було розроблено й опубліковано Українською академією сільськогосподарських наук у 1959 р. "Методику розробки та впровадження системи ведення господарства в колгоспах і радгоспах Української РСР" із визначенням у ній змісту, порядку організації роботи та економічної оцінки впроваджуваних систем [12, с. 20]. Вона постійно удосконалювалася і була основним методичним матеріалом для спеціалістів колгоспів, радгоспів і сільськогосподарських органів при опрацюванні та впровадженні науково обґрунтованої системи ведення господарства.

Зауважимо, що згідно з наказом № 879 МСГ УРСР від 23 листопада 1957 р. і постанови Президії УАСГН № 411 від 22 грудня 1957 р. про надання науково-дослідними і сільськогосподарськими навчальними закладами

допомоги колгоспам і радгоспам при впровадженні у виробництво науково обґрунтованої системи ведення господарства, в усіх областях України під патронатом УАСГН проводились обласні та міжрайонні семінари, де в процесі обміну думками учасниками було відзначено три найважливіші етапи в опрацюванні та впровадженні у виробництво науково обґрунтованої системи ведення господарства [13, с. 82].

1. Опрацювання науковцями, спеціалістами сільськогосподарських органів і передовиками господарств комплексу заходів щодо збільшення виробництва продукції на 100 га сільськогосподарських угідь при найменших затратах праці і засобів у всіх основних природно-економічних зонах України.

2. Організація обстеження ґрунтів і складання для кожного колгоспу й радгоспу ґрунтових карт. У багатьох господарствах це дало можливість виявити резерви інтенсивного й адекватного використання земель, розміщення багаторічних насаджень, заміни маловрожайних культур і багаторічних трав високоврожайними, а також запровадити науково обґрунтовану систему удобрення.

3. Впровадження у виробництво науково обґрунтованих систем ведення господарства, а також узагальнення і застосування в практиці колгоспів і радгоспів досягнень науки та передового досвіду.

Певну роботу було проведено в УНДІ землеробства, який кілька років надавав допомогу колгоспам Бородянського району Київської області. Вчені інституту допомогли запровадити посів кормового люпину і розробити конкретні заходи щодо поліпшення лук, пасовищ, а також гнойового господарства. В колгоспах цього району вперше на Поліссі широко випробувано внесення під картоплю і льон рідких азотних добрив.

Науковці УНДІ економіки і організації сільського господарства спільно з Полтавською обласною сільськогосподарською дослідною станцією проводили науково-дослідну роботу на базі колгоспів і радгоспів Хорольського району Полтавської області. Ними складено перспективний план розвитку сільського господарства України на 1959-1965 рр. [13, с. 83].

Важливу й цікаву роботу здійснили співробітники Чернівецької обласної сільськогосподарської дослідної станції в колгоспах однойменного району. За даними ґрунтового обстеження усі колгоспи району було поділено на три ґрунтово-виробничі зони. В одному із колгоспів кожної зони вчені склали перспективний план розвитку сільського господарства з урахуванням досягнень науки і передового досвіду.

Опрацювання і впровадження в сільськогосподарське виробництво науково обґрунтованої системи ведення господарства для різних природно-економічних зон України здійснювали 157 науково-дослідних і навчальних установ сільськогосподарського профілю. Для науково-методичного керівництва цією роботою, а також для узагальнення досвіду, при Президії Академії діяла Рада з розробки науково обґрунтованої системи ведення господарства. Головою Ради було призначено члена-кореспондента УАСГН К.О. Сироцинського [14].

Науковцями Відділень Академії у 1959 р. було підготовлено і видано методики стосовно впровадження в господарствах науково обґрунтованих систем ведення для окремих колгоспів (11 робіт). Для фахівців сільського господарства проведено 123 районних семінари, на яких обговорювалися питання опрацювання системи. Протягом 1959 р. система була розроблена майже в усіх колгоспах і радгоспах України [15]. За результатами роботи вчені підготували і видали спеціальні праці, в яких знайшли відображення розробки науково обґрунтованих систем ведення господарства окремих районів різних зон УРСР з урахуванням поглибленої їх спеціалізації.

Впровадження у виробництво науково обґрунтованих систем ведення господарства дало позитивні результати. Так, колгосп ім. Леніна Жашківського району Черкаської області, впроваджуючи передбачені системою заходи, у 1959 р. одержав по 31,4 ц/га врожаю зернових, у тому числі 34 ц пшениці. Валовий збір зерна в колгоспі за останній рік збільшився на 1391 ц, молока вироблено по 400 ц на 100 га сільськогосподарських угідь, м'яса – 75 ц [4, с. 4].

Велику допомогу в опрацюванні та впровадженні систем ведення господарства колгоспові ім. Леніна, як і всьому Жашківському району, надавав Всесоюзний науково-дослідний інститут цукрових буряків, який розробив для всіх колгоспів структуру посівних площ, схеми сівозмін, комплекс агрозаходів для вирощування усіх культур, рекомендував кращі високоврожайні їх сорти. Впровадження у виробництво зазначених рекомендацій дало змогу Жашківському району зайняти перше місце в Черкаській області за показником врожайності сільськогосподарських культур і різко збільшити обсяги виробництва тваринницької продукції. Подібні результати одержано при запровадженні систем ведення господарства також у Монастирищенському, Христинівському районах Черкаської області, Рокитнянському і Бородянському районах Київської області, Мар'їнському і Костянтинівському районах Сталінської та в районах інших областей.

Вчені спрямовували свої зусилля на удосконалення уже розроблених методик, на основі яких здійснювалися подальші дослідження. Так, у 1960 р. використовувалися раніше видані “Заходи по збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції на 100 гектарів землі” та нові напрацювання науки і передового досвіду. З цією метою Президія Академії затверджувала за окремими природно-економічними зонами науково-дослідні установи, які були головними виконавцями цієї роботи: Всесоюзний науково-дослідний інститут цукрових буряків (Лісостеп), Всесоюзний науково-дослідний інститут кукурудзи (північний і центральний Степ), Український науково-дослідний інститут землеробства і тваринництва західних районів УРСР (передгірські і гірські райони Карпат), Український науково-дослідний інститут зрошувального землеробства (Степ), Кримська державна сільськогосподарська дослідна станція (передгірські і гірські райони Криму) [16, с. 90].

В результаті завершених робіт у 1927 колгоспах і 265 радгоспах були визначені агротехнічні, зоотехнічні та організаційні заходи, спрямовані на збільшення виробництва сільськогосподарської продукції на 100 га угідь, підвищення продуктивності праці та зниження собівартості продукції [3, с. 3].

Досліджено, що опрацювання науково обґрунтованих систем ведення господарств з урахуванням їх поглибленої спеціалізації розпочалося у 1960 р. в шести окремих районах різних зон УРСР [17; 18]. На Раду з системи ведення господарства наказом МСГ УРСР від 14 квітня 1960 р. покладалися завдання щодо розробки подальшої спеціалізації виробництва колгоспів і радгоспів в окремих районах. Постановою Президії УАСГН передбачалося опрацювання монографій з розробки систем ведення господарства з поглибленою спеціалізацією ряду адміністративних районів різних природно-економічних зон України [3, с. 3].

Відомо, що ще на початку 40-х років минулого століття почали створюватися спеціалізовані господарства – зернові, бавовняні, льонарські, скотарські, вівчарські радгоспи тощо. Спеціалізація здійснювалася і в колгоспах. Однак при обмеженні виробництва одним видом продукції спеціалізація набувала однобічного характеру, що призводило до нерационального використання виробничих ресурсів. На противагу, намагаючись розвивати усі галузі, ці господарства втрачали напрям спеціалізації. Недосконала практика заготівель також призводила до розпорошеності галузей виробництва.

Попередніми дослідженнями науковців було встановлено, що внутрішньорайонна спеціалізація і концентрація виробництва сприяє збільшенню валової і товарної продукції, зниженню витрат на її виробництво. Відповідно до вищезгаданого наказу МСГ УРСР науково-дослідні установи й вищі сільськогосподарські навчальні установи працювали над поглибленням спеціалізації колгоспів і радгоспів у 43 адміністративних районах. І прикладом позитивного результату наукових розробок з цієї проблеми знову став Хорольський район Полтавської області, де здійснювався проект поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва в усіх господарствах [19].

Учені науково-дослідних установ УАСГН в 1960 р. працювали над підготовкою до видання результатів наукових досліджень із систем ведення спеціалізованого господарства по основних природно-економічних зонах

України за таким розподілом: 1) УНДІ землеробства – Бородянський р-н Київської обл. (поліська зона); 2) Всесоюзний НДІ цукрових буряків – Жашківський р-н Київської обл. (правобережний Лісостеп); 3) УНДІ економіки і організації сільського господарства – Хорольський р-н Полтавської обл. (лівобережний Лісостеп); 4) Черкаська обласна сільськогосподарська дослідна станція – Монастирищенський р-н Черкаської обл. (правобережний Лісостеп); 5) Харківський сільськогосподарський інститут – Лозівський р-н Харківської обл. (північний Степ); 6) Всесоюзний НДІ виноробства і виноградарства ім. Таїрова – Бахчисарайський р-н Кримської обл. (передгірна зона Криму); 7) НДІ землеробства і тваринництва західних районів Української РСР – Глинянський р-н Львівської обл. (Лісостеп західних областей); 8) УНДІ тваринництва степових районів ім. М.Ф. Іванова “Асканія-Нова” – Новотроїцький р-н, Херсонської обл. (посушливий Степ); 9) Закарпатська обласна сільськогосподарська дослідна станція – Іршавський р-н Закарпатської обл. (передгірна зона Карпат) [3, с. 6].

Результати цієї масштабної роботи було одержано досить швидко. Вже у третьому кварталі 1960 р. вийшли з друку монографії по системі ведення господарства у Бородянському районі Київської області, Хорольському районі Полтавської області, Лозівському районі Харківської області, Ново-Троїцькому районі Херсонської області, Бахчисарайському районі Кримської області, Іршавському районі Закарпатської області [16, с. 90].

Розроблену районну систему ведення господарства оформляли за певною схемою.

1. Вступний розділ (завдання уряду, загальні відомості про наявний стан і перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва району; основні методичні положення системи ведення господарства).

2. Природні та економічні умови розвитку господарства району (кліматичні особливості, склад ґрунтів, відомості про землекористування, спеціалізацію, стан виробництва і рівень товарної продукції).

3. Система землеробства (перспективи обсягу виробництва рослинницької продукції, склад земельних угідь, структура посівних площ і сівозміни; системи обробітку ґрунту, удобрення; сортовий склад, насінництво та ін.).

4. Кормовиробництво (економічна оцінка виробництва кормових культур, принципи створення зеленого конвеєра, підвищення продуктивності природних кормових угідь).

5. Розвиток садівництва, ягідництва та овочівництва (перспективи планово-цільового виробництва плодоягідної продукції, розміри насаджень, провідні породи і сорти плодкових насаджень та ін.).

6. Полезахисне лісонасадження і агро меліорація (економічна ефективність лісосмуг, розміри лісонасаджень, їх породний склад, заходи по догляду).

7. Система тваринництва (поєднання напрямів тваринництва, укрупнення, спеціалізація й раціональне розміщення ферм; темпи зростання поголів'я, виробництва продукції тваринництва; зоогігієна).

8. Організація території й планування (землевпорядкування господарства, розміщення населених пунктів і виробничих центрів, організація території сівозмін; загальні питання районного планування та ін.).

9. Механізація та електрифікація колгоспного і радгоспного виробництва (стан механізації виробничих процесів; організація й поліпшення використання техніки; раціональна система машин для комплексної механізації рослинництва; виробництво й заготівля кормів; комплексна механізація провідних галузей тваринництва; транспортні засоби; потреби в електроенергії).

10. Організація нормування і оплата праці в колгоспах (трудові ресурси та їх розподіл за напрямками; розміри виробничих бригад; нормування, оплата праці; внутрішньогосподарський розрахунок).

11. Фінансове господарство колгоспів (стан неподільних фондів, капіталовкладення, оборотні кошти, кредитування).

12. Загальна економічна оцінка системи ведення господарства (темпи зростання валової продукції рослинництва і тваринництва, підвищення товарності галузей; виробництво основних видів продукції в розрахунку на 100 га землі; розмір і структура грошових надходжень; підвищення рентабельності провідних галузей виробництва) [20].

У цілому, система ведення господарства визначає перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва на тривалий період. В міру нагромадження у науці та практиці нових даних і досягнень науково-технічного прогресу вона, безсумнівно, удосконалювалася, поповнювалася новітніми рекомендаціями, використовуючи які, господарства збільшували виробництво продукції.

Науково обґрунтована система ведення господарства передбачала об'ємне і планомірне впровадження у виробництво наукових методів ведення землеробства і тваринництва, перехід від застосування окремих прогресивних прийомів до комплексного їх впровадження. У цьому полягав принципово новий підхід до впровадження наукових розробок у сільськогосподарське виробництво в досліджуваний період.

Список використаної літератури

1. *Постанова* РМ УРСР №517 від 27 травня 1957 р. “Про підсумки впровадження в 1956 р. в народне господарство закінчених наукових робіт”. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 120.

2. *Наказ* по МСГ УРСР №1024 від 15 листопада 1960 р. “Про звіти науково-дослідних установ по питаннях виконання планів наукових досліджень і планів впровадження досягнень науки і передової практики за 1960 р. та обговорення тематики наукових робіт і планів впровадження на 1961 р.”. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 479.

3. *Короткий* звіт про наукову діяльність установ Української академії сільськогосподарських наук за 1960 р. – К.: Вид-во УАСГН, 1961. – 99 с.

4. *Власюк* П.А. Підсумки роботи УАСГН за 1959 р. і завдання науково-дослідних закладів на 1960 р. по здійсненню рішень Грудневого Пленуму ЦК КПРС і XXI з'їзду КП України // Вісн. с.-г. науки. – 1960. – № 4. – С. 3-31.

5. *Нарада* працівників сільськогосподарської науки України / МСГ, 11-12 травня 1961 р. // Вісн. с.-г. науки. – 1962. – №7. – С. 3-20.

6. *Наказ* по МСГ УРСР №851 від 21 вересня 1960 р. “Про стан укладання науково-дослідними установами договорів з колгоспами, радгоспами, іншими

підприємствами і організаціями на проведення наукових досліджень по сільському господарству на 1961 р.” – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 447.

7. *Розпорядження* РМ УРСР №139-р від 2 лютого 1960 р. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 39.

8. *Співак* М.С. Досягнення в сільському господарстві України у першому році семирічки і завдання на 1960 р. // *Вісн. с.-г. науки.* – 1960. – №1. – С. 9-14.

9. *Юровський* І.П. Використовуємо досягнення агробіологічної науки й передової практики // *Колгоспник України.* – 1956. – №1. – С. 17-18.

10. *Чечевиця* М.Г. З урахуванням досвіду й науки // *Наука і життя.* – 1956. – №9. – С. 22-24.

11. *Наказ* по МСГ УРСР №273 від 28 березня 1960 р. “Про участь спеціалістів колгоспів і радгоспів у проведенні науково-дослідної роботи”. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 74-75.

12. *Власюк* П.А. Впровадити науково обґрунтовану систему ведення господарства в колгоспах і радгоспах у найкоротший строк // *Вісн. с.-г. науки.* – 1959. – № 9. – С. 18-26.

13. *Бровенко* Ф.М. Науково обґрунтовану систему ведення господарства – кожному колгоспові і радгоспові // *Вісн. с.-г. науки.* – 1958. – № 10. – С. 82-85.

14. *Звернення* до Голови Ради Міністрів УРСР Н.Т. Кальченка (2 грудня 1958 р.). – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 28. – Арк. 218.

15. *Постанова* сесії загальних зборів УАСГН, 10-12 березня 1960 р. – *Вісн. с.-г. науки.* – 1960. – №4. – С. 89-95.

16. *Наукова хроніка.* У Президії УАСГН // *Вісн. с.-г. науки.* – 1960. – №3. – С. 88-90.

17. *Власюк* П.А. Об итогах работы за 1959 г. и основных проблемах научно-теоретических исследований на ближайшие годы // *Итоги работы респ. акад. с.-х. наук за 1959 г. и основные. пробл. науч.-теорет. исследований на ближайшие годы: Материалы расширен. заседания Совета по координации науч. деятельности по сел. хоз-ву, 25-26 марта 1960 г. / ВАСХНИЛ.* – М.: Изд-во МСХ СССР, 1960. – С. 16-46.

18. *Лобанов* П.П. Досягнення сільськогосподарської науки – у виробництво (Пер. з рос. вид.). – К.: Товариство для поширення політ. і наук. знань УРСР, 1959. – 46 с.

19. *Клецький* Л.М. Спеціалізація сільськогосподарського виробництва // *Наука і життя.* – №7. – С. 28-30.

20. *Романенко* І.Н., *Чайковський* А.Ф., *Жадан* І.І. До методики розробки і впровадження районних науково обґрунтованих систем ведення сільського господарства // *Вісн. с.-г. науки.* – 1960. – № 3. – С. 3-11.